

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.039>

JEL classification: D80, D81, F64

UDC: 330.3

Андрій ПАТЛАЙ

аспірант,

Національний авіаційний університет, Україна

E-mail: patlai.andrey@gmail.com

ORCID ID: 0009-0008-6344-8212

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ, СКЛАДОВІ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНИХ РИНКІВ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Розвиток підприємства в умовах турбулентних ринків є складним і багатограним процесом, оскільки такі ринки характеризуються швидкими змінами, високою ступенем невизначеності, конкуренцією і нестабільністю. Турбулентні ринки можуть виникнути через різноманітні фактори, такі як економічні кризи, технологічні зміни, політичні нестабільності чи глобальні події.

У сучасному турбулентному середовищі підприємства повинні постійно вдосконалюватися та впроваджувати зміни, щоб не лише вижити на ринку, але й зберегти свою конкурентні переваги. Суб'єкти господарювання повинні орієнтуватися на стратегію управління, яка підвищує ефективність всієї системи, приділяючи при цьому особливу увагу збереженню ресурсів та охороні навколишнього середовища. Тому реалізація концепції сталого розвитку є найбільш прийнятною для сучасного підприємства для підтримки стабільної діяльності та конкурентної позиції на ринку.

Мета статті полягає у формуванні теоретичного підґрунтя розвитку підприємства в умовах турбулентності, а саме – систематизація та узагальнення підходів до трактування поняття «економічний розвиток підприємства», обґрунтування складових забезпечення економічного розвитку підприємства та виявлення основних елементів розвитку підприємства в умовах турбулентних ринків

Методологія дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, методологія та системні принципи проведення комплексних наукових досліджень. Серед спеціальних методів дослідження в роботі використано: абстрактно-логічний – для вивчення розвитку проблематики та узагальнення висновків; теоретичного узагальнення – у процесі розкриття сутності категорії "розвиток підприємства"; спостереження, порівняльних переваг, економічного аналізу, кластеризації та порівняння - для дослідження складових, показників, функцій та факторів впливу на забезпечення розвитку підприємства в умовах турбулентності.

Результати. Досліджено теоретичне підґрунтя розвитку підприємства та характеристики і явища економічного процесу.

Розроблено класифікацію забезпечення економічного розвитку підприємства, що включає систему показників, ознак, чинників і функції, що дозволяє прийняти рішення щодо можливості швидкої адаптації підприємства до змін у бізнес-середовищі за умови найбільшого врахування потреб потенційних суб'єктів господарювання, що гарантує задоволення потреб споживачів.

Визначені факторів впливу на економічний розвиток підприємства, які обумовлені впливом масштабу їх діяльності і потребують стратегічного планування та розробки альтернативних варіантів поведінки

© Андрій Патлай, 2023

Отримано: 14.11.2023 р.

Рекомендовано до друку: 03.12.2023 р.

Опубліковано: 06.12.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Патлай А. Теоретичні аспекти, складові та характеристика розвитку підприємства в умовах турбулентних ринків. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 4. С. 39-48. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.039>

в умовах невизначеності та турбулентності в середовищі підприємства.

Запропоновано до використання систему елементів розвитку підприємства з можливою реакцією на турбулентність ринків, що дозволить вчасно їх розпізнавати і розробляти випереджаючі дії.

Ключові слова: розвиток підприємства; показники; фактори; складові; чинники; турбулентність; бізнес-середовище; умови невизначеності; гнучкість; інноваційність; стратегічні позиції.

Сучасний етап розвитку економіки для підприємств характеризується високими темпами змін, посиленням конкуренції на ринку, економічною нестабільністю та іншими дестабілізуючими явищами. Характер підприємств є не лише головною умовою виживання в кризових умовах, але й головною ознакою їх стійкого розвитку. Тому кожне підприємство має адаптуватися до швидких і суттєвих негативних змін у зовнішньому середовищі і при цьому зберігати свої функції та характеристики. Виконання цих умов досягається шляхом ефективного розвитку підприємства.

Розвиток підприємства розглядається, з одного боку, як тип змін, що підвищує рівень організованості системи, а з іншого - як самостійна система всередині підприємства, яка поєднує інноваційні процеси, що призводять до кількісних та якісних змін у всіх функціональних напрямках діяльності підприємства, а також управлінські контури на основі зворотного зв'язку, які вирішують стратегічні і тактичні завдання та запускають механізми самоорганізації операційного розвитку. Виходячи з моделі життєвого циклу підприємства, корпоративний розвиток можна трактувати як життєвий цикл, що характеризується періодами і має такі стадії організаційного розвитку: народження, дитинство, юність, незрілість, процвітання, зрілість, старіння, оновлення [3].

Розвиток характеризується як процес закономірних змін, трансформації суб'єктів господарювання з одного стану в інший, більш розвинений, зі старого якісного стану в новий, більш складний і досконалий. Саме тому розвиток є комплексним поняттям. Воно означає спрямований та незворотній рух підприємства, зміну його якісного стану, а також передумову зростання.

Різні погляди на теорію розвитку представлені в роботах Р. Лукаса, У. Льюїса, Г. Мюрдаля, Р. Солоу, Й. Шумпетера та ін. У

вітчизняній науці проблему розвитку підприємств розглядали такі вчені: О. Ареф'єва, М. Афанасьєва, І. Василенко, В. Горемікін, А. Зайцева, Н. Захарова, І. Іртишева, Ю. Каракаш, Г. Карпенко, С. Кириченко, А. Козлова, А. Кузнєцова, Т. Лепейко, О. Пушкар, В. Рогожин, В. Рудик, А. Ружицький, С. Шимшилова. Проблематику економічного розвитку підприємств в умовах нестабільності досліджували такі вчені, як С. Ареф'єв, І. Ворожейкіна, С. Мушнікова, А. Добробог, Л. Довгань, Д. Кіпа, О. Павленко, В. Прохорова, С. Салоїд, Т. Сімкова, С. Тульчинська, О. Раєвнева.

Узагальнюючи думки щодо поняття розвитку, можна виокремити певні характеристики цього економічного процесу, а саме те, що під розвитком розуміють: підвищення комплексності системи; посилення пристосованості до зовнішніх умов; збільшення масштабів явища; кількісне зростання економіки та якісне вдосконалення її структури; соціальний розвиток. Економічний розвиток характеризується такими явищами: якісними змінами, тобто переходом від одного стану до іншого; незворотністю розвитку; стійкістю; специфікою [6, с.75].

Серед науковців та економістів немає єдиного погляду на визначення поняття «економічний розвиток», тому доцільно навести найбільш відомі визначення цього терміну. Економічний розвиток - це незворотна, спрямована і закономірна довгострокова зміна економічної системи, яка відбувається під впливом економічних протиріч, потреб та інтересів, стан якої характеризується основними законами діалектики, що унеможливають вихід за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи назовні [2].

На загальному рівні економічний розвиток можна представити як поєднання двох аспектів розвитку: економічного зростання та структурних змін. Економічне зростання - це

кількісна сторона розвитку економічної системи, що характеризується розширенням її масштабів. Структурні зміни підприємства – це зміни в структурі та використанні ресурсів, зміни, зокрема, зміни в ефективності використання ресурсів.

Економічний розвиток підприємства впливає на його потенціал, у тому числі ресурсний. Процес зміни потенціалу підприємства є безперервним і відбувається з різною інтенсивністю, яка залежить від рівня самого потенціалу. Обсяг ресурсів має велике значення для економічного зростання підприємства, але їх наявність не є обов'язковою умовою для розвитку. Відсутність ресурсів не може перешкоджати розвитку: чим більше підприємство розвивається, тим менше воно залежить від них і може краще використовувати наявні ресурси для створення власного ресурсного потенціалу. В умовах змін у зовнішньому середовищі одним із головних завдань є формулювання та оцінка поточних і майбутніх ресурсів підприємства, тобто його потенціалу. Це пов'язано з необхідністю забезпечення ефективного функціонування та підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку [12, с. 113].

Складові забезпечення економічного розвитку підприємства та їх характеристика наведені на рис. 1.

Економічний розвиток підприємства оцінюється за допомогою системи показників, які можна розділити на дві категорії. Показники першої категорії показують рівень досягнення цілей розвитку підприємства (вдосконалення бізнес-процесів; задоволення потреб та очікувань клієнтів; розвиток внутрішніх здібностей; задоволення потреб та очікувань акціонерів) [5].

Показники другої категорії призначені для оцінки потенціалу підприємства (показники обсягів виробництва; фінансові показники; показники основних засобів та їх використання; показники використання матеріальних ресурсів; показники трудових ресурсів та кадрового потенціалу, показники операційної ефективності, показники нематеріальних активів тощо).

Отже, можна зазначити, що економічний розвиток - це процес якісних і кількісних змін в

економічній діяльності, який дозволяє підприємству підвищити ефективність своєї діяльності за рахунок ефективного використання всіх наявних ресурсів.

У цій системі прибуток не повинен розглядатися як головна задача підприємства, а лише як результат ефективного функціонування правильно побудованої системи управління. Таким чином, сутність економічного розвитку підприємства включає в себе такі суттєві ознаки, як розробка планів роботи підприємства та заходів щодо їх виконання; сукупність економічних принципів, форм, методів, прийомів і засобів виробництва та управління трудовими ресурсами; вид управлінської діяльності, спрямований на вирішення економічних завдань; наука про корпоративне управління, напрям менеджменту, спрямований на досягнення тактичних і стратегічних цілей підприємства; процес впливу на складові елементи господарського механізму підприємства [4].

Підсумовуючи, можна зазначити, що поняття "економічний розвиток" – це ефективна система, здатна гарантувати швидку адаптацію підприємства до змін у бізнес-середовищі за умови найбільшого врахування потреб потенційних суб'єктів господарювання, що гарантує задоволення потреб споживачів.

Функції економічного розвитку: контроль, економічний аналіз, планування та прогнозування, регулювання економічних відносин, персоналізація відповідальності, корпоративна та індивідуальна мотивація, моніторинг та діагностика

Чинники економічного розвитку: управління прибутком та факторами, що визначають його величину (збутовою та маркетинговою діяльністю, доходами та витратами, включаючи витрати на персонал, податки); управління фінансовим станом та факторами, що його визначають (активи, включаючи основні засоби, дебіторську заборгованість, нематеріальні активи, акції, грошові кошти), власним та позиковим капіталом (включаючи зобов'язання), інтегральними характеристиками (ефективність управління, платоспроможність, фінансова стійкість, конкурентоспроможність), економічною безпекою, ризиками тощо.

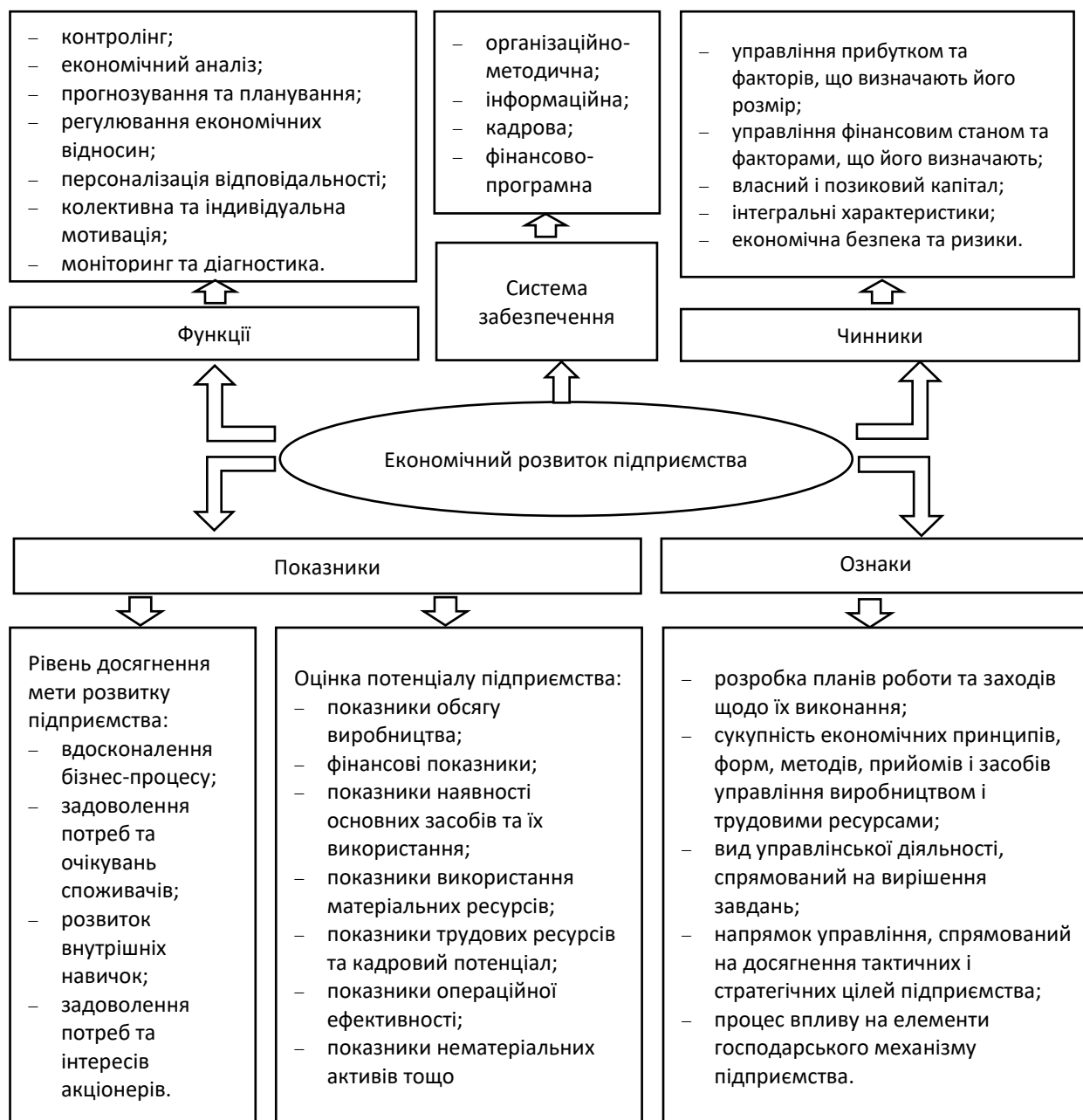

Рис. 1. Складові економічного розвитку підприємства та їх характеристики

Джерело: авторська розробка.

Система забезпечення економічного розвитку підприємства являє собою організаційно-методичне, інформаційне, кадрове, фінансове та програмне забезпечення і використовується при застосуванні окремих компонентів управління економічним розвитком підприємства [10].

Основними умовами, що спонукають підприємство до покращення системи економічного розвитку, є [14, с. 98]:

– кризові ситуації в його господарсько-фінансовій діяльності, які свідчать про

вичерпаність існуючих форм внутрішньої діяльності, стилів і методів управління;

– зміни у зовнішньому бізнес-середовищі, які створюють нові загрози та виклики, на які підприємство має знайти адекватну відповідь. Зміни в підсистемах підприємства мають забезпечити кращу адаптацію до нових умов господарювання та максимальне використання нових позитивних сигналів із зовнішнього середовища;

– нарощування потенціалу розвитку, тобто обсягу ресурсів, навичок і компетенцій, якими володіє підприємство, після чого поточний

стан більше не вважається сумісним з наявними навичками. Накопичення потенціалу ставить питання про ступінь його реалізації, що визначає передумови корпоративного розвитку;

- невідповідність системи управління, форм і методів стилю управління реаліям бізнесу, недосконалість системи управління. Це призводить до необхідності введення різноманітних управлінських інновацій, появи нових підрозділів, поділу підприємств тощо;
- досягнення границь можливостей підвищення ефективності бізнесу та продуктивності праці в межах існуючої організаційної структури підприємства визначає доцільність її реорганізації з метою усунення наявних суперечностей та отримання нового стимулу для зростання;
- зміна цільової спрямованості споживачів, що зумовлює необхідність удосконалення як самого продукту (товарів, робіт, послуг), так і системи його продажу (реалізації), а також усіх складових комплексу маркетингу підприємства;
- зростання конкурентоспроможності ринку, на якому функціонує підприємство, зниження рівня конкуренції. Створення нових довгострокових конкурентних переваг з боку основних конкурентів призводить до зацікавленості у впровадженні їх досвіду та пошуку нових підходів до ведення бізнесу (на основі реінжинірингу, бенчмаркінгу тощо).

Динамічний розвиток і зміни у внутрішній конфігурації підприємства відбуваються в процесі його постійної взаємодії з навколишнім середовищем. Тому в умовах ринкової економіки характер середовища, в якому функціонує підприємство, суттєво впливає на його поведінку. Він визначається змінами в інформаційних, матеріальних, фінансових та інших ресурсах, які забезпечують життєдіяльність підприємств та їх взаємодію з іншими учасниками ринку. В ринкових умовах підприємства переважно мають справу з високодинамічними та невизначеними потоками, які складаються з багатьох елементів і залежать від багатьох чинників, а тому здебільшого є стохастичними, дискретними та характеризуються високою турбулентністю. Відображаючи неоднорідність змін у середовищі, в якому працює

підприємство, турбулентність вважається одним з найважливіших факторів, які впливають на його економічний сценарій розвитку. На функціонування підприємств впливає стрімкий розвиток науки, технологій, бізнес-процесів та ринкових механізмів, що проявляється у наступному: збільшення новизни змін; зростання напруженості у бізнес-середовищі; збільшення швидкості змін; збільшення складності внутрішнього та зовнішнього середовища [15].

Через вплив вищезазначених факторів на діяльність підприємств набагато складніше прогнозувати події в середовищі, що обумовлює їх масштаб діяльності. Це пов'язано з тим, що наслідки таких подій можуть мати значний часовий проміжок. Крім того, не завжди можливо виявити причину події, що призвела до її виникнення, що відповідно ускладнює реагування на них. Особливо складно вибрати курс дій на ранній стадії події, що відбувається в середовищі підприємства, оскільки в цей час інформація про можливі загрози або переваги підприємства є неповною і потребує якнайшвидшого опрацювання і прийняття управлінського рішення в умовах невизначеності [8, с. 74].

Поступово, шляхом накопичення інформації, усвідомлення можливого явища та його ймовірних наслідків зростає, але водночас зменшується час на розробку альтернативних варіантів поведінки, і в умовах невизначеності та високої турбулентності правильні рішення ухвалюватимуться завдяки стратегічному плануванню. У міру того, як зростає обізнаність про характер потенційної події та її наслідки, підприємство використовує методи екстраполятивного прогнозування та довгострокового планування для ефективного реагування.

Якщо потенційне явище не потребує детального додаткового дослідження, то для прискорення реагування на нього використовуються дані первинних документів системи управлінської звітності та управлінського контролю. Це створює турбулентність в середовищі підприємства. На це впливають такі фактори, як розмір стратегічного бюджету, непередбачуваність змін, гнучкість та частота змін. Залежно від

стану вищезазначених факторів можна виділити п'ять характерних рівнів турбулентності: стабільний; реактивний; випереджальний; дослідницький; винахідницько-творчий [1, с. 125].

Правильне розуміння рівня турбулентності залежить від вибору коректної моделі корпоративної стратегії, спрямованої на мінімізацію негативних наслідків, що можуть виникнути, та оптимізацію позитивних ефектів. Якщо стабільний рівень турбулентності є достатнім для того, щоб підприємство відповідало потребам і вимогам ринку та орієнтувалося на них для успішного розвитку, то творчий рівень турбулентності вимагає прийняття відповідного рішення. Під впливом глобальних економічних, політичних та соціальних процесів все більше підприємств, залучених до ринкових процесів, прагнуть перейти від реактивного механізму взаємодії з навколишнім середовищем до принаймні превентивного, знаходячи способи впливу на нові аспекти турбулентності, що, як показує досвід, призводить до перенавчання у випадку надзвичайно високої турбулентності, неминучої реакції на зміни і, як наслідок, до втрати ринкових позицій. Водночас адаптація до змін у зовнішньому середовищі вимагає загальної організаційної реакції через використання резервів та інноваційних технологічних удосконалень. Проте основна увага має бути зосереджена на стратегії економічного зростання, що базується на поступовому розвитку, а не на швидких, імпульсивних змінах [11, с. 174].

Кількісні та якісні зміни в бізнес-середовищі вимагають оцінки та аналізу з боку підприємства. Методологія аналізу варіюється залежно від ступеня турбулентності. Наприклад, стабільний метод полягає в послідовному вивченні альтернатив, порівнянні їх з попереднім досвідом і перевірці на практиці. У разі невдачі розглядається нова альтернатива, поки не буде знайдено кращий варіант. Реактивний підхід спрямований на усунення недоліків через систематичний аналіз причин їх виникнення. При превентивному підході в ході аналізу визначаються можливі альтернативи,

встановлюються кількісні взаємозв'язки між змінними і вибирається найкраща з можливих альтернатив. У дослідницькому та творчому підходах до вирішення проблем основні зусилля концентруються на виявленні суті проблеми та визначенні або створенні нових альтернатив, обґрунтування можливого забезпечення та прогнозування фінансово-виробничих параметрів [13, с. 84].

Вибір, зазвичай, здійснюється шляхом тестування кожної альтернативи за різними критеріями, які, як правило, несумісні. При аналізі оточення підприємства особливу увагу слід приділяти змінам у макросередовищі, оскільки вони призводять до ланцюгових реакцій у мікросередовищі та вимагають відповідних змін у локальному оточенні. Враховуючи постійний взаємозв'язок та взаємодію цих складових корпоративного середовища, розуміння умов майбутнього розвитку макросередовища гарантує ефективне управління змінами на підприємстві, що, в свою чергу, сприяє впровадженню інноваційних технологій, удосконаленню виробничих процесів та покращення стратегічних позицій [7, с. 67].

Елементи макросередовища (суспільство, політика, ринкова кон'юнктура, правове регулювання, науково-технічний прогрес тощо) зазнають постійних змін, що зумовлює високий рівень турбулентності зовнішнього середовища. Швидке реагування на ці зміни можливе лише за умови постійного моніторингу складових середовища та аналізу тенденцій їх розвитку (рис. 2).

При аналізі макросередовища, зокрема, важливо не лише відстежувати зміни в його складових, а й визначати ступінь їх потенційного впливу на стан підприємства, що дає можливість визначити вектор альтернативних стратегій розвитку підприємства. Однак, варто зазначити, що взаємодія макро- і мікросередовища виявляє діалектичну єдність суперечностей: незважаючи на постійну турбулентність зовнішнього середовища, у внутрішній сфері підприємства має відбуватися ламінарний потік виробничих операцій [9].

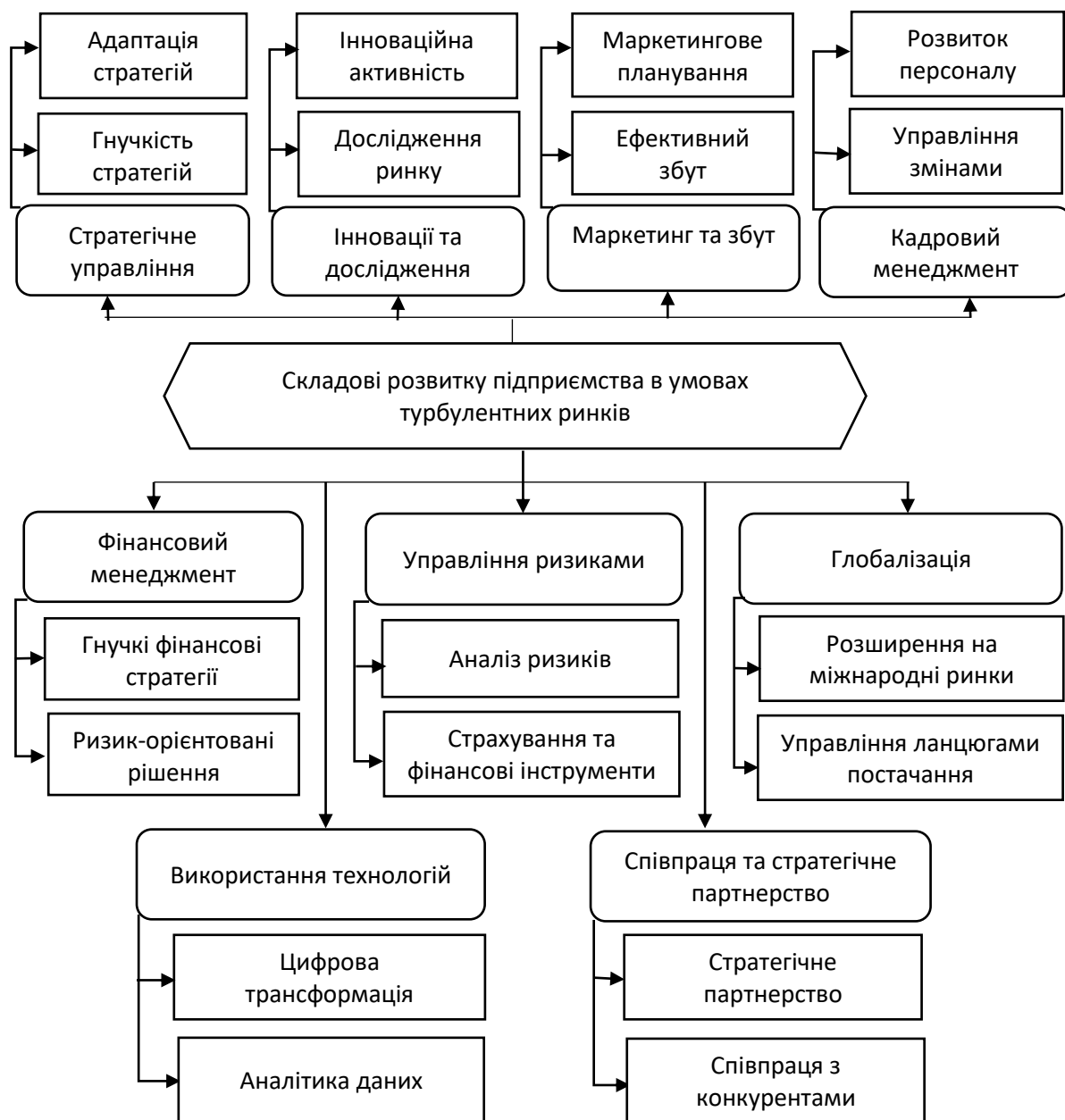

Рис. 2. Основні елементи розвитку підприємства в умовах турбулентних ринків

Джерело: авторська розробка.

Основні характеристики складових розвитку підприємства в умовах турбулентних ринків наступні:

1. Стратегічне управління реалізується через адаптацію стратегій шляхом розуміння макроекономічних тенденцій, змін на ринку та економічних прогнозів для прийняття обґрунтованих рішень та готовність швидко адаптувати свої стратегії відповідно до змін у бізнес-середовищі. Гнучкість стратегій реалізується через гнучкість в управлінні, швидке прийняття рішень, впровадження нових ідей та технологій, можливість миттєвого коригування стратегій і бізнес-

моделей для адаптації до нових умов та здатність виходити за межі традиційних підходів.

2. Інновації та дослідження розкриваються через інноваційну активність, що зосереджена на створенні нових продуктів, послуг, технологій та процесів або вдосконалення існуючих й сприяння інноваціям внутрішньої культури підприємства, а також через дослідження ринку шляхом активного вивчення тенденцій та потреб споживачів для попередження змін у попиті, інвестування у дослідження та розвиток нових продуктів або послуг.

3. Фінансовий менеджмент, що розкривається через гнучкі фінансові стратегії, як здатність ефективно управляти фінансами в умовах змінних ринкових умов, оптимізація витрат та ефективне управління оборотним капіталом, а також ризик-орієнтовані рішення, що являють собою оцінку і управління фінансовими ризиками, диверсифікацію фінансових ресурсів для зменшення фінансового ризику

4. Маркетинг та збут через активне маркетингове планування шляхом ретельного вивчення клієнтів та конкурентів для забезпечення розробки ефективних маркетингових стратегій, спрямованих на взаємодію зі змінами на ринку та ефективний збут, в контексті підтримання ефективної системи реалізації та відносин з клієнтами, вдосконалення обслуговування клієнтів і підтримка лояльності.

5. Кадровий менеджмент забезпечується розвитком персоналу шляхом забезпечення навичок та компетентностей співробітників, необхідних для реагування на зміни та адаптації до нових умов ринку, а також управління змінами в контексті створення культури, що сприяє здатності підприємства швидко адаптуватися, створення команди, яка може ефективно працювати в умовах нестабільності, забезпечення відкритої та ефективної комунікації всередині організації для передачі важливої інформації та стратегій.

6. Управління ризиками через аналіз ризиків, а саме постійна оцінка потенційних ризиків і прийняття заходів для їх зменшення, впровадження систем управління ризиками для ідентифікації та зменшення впливу турбулентності на діяльність підприємства та страхування і фінансові інструменти шляхом використання засобів для захисту від ризиків, розробка планів непередбачуваних обставин і резервних стратегій, застосування стратегій страхування та збереження фінансового резерву для покриття несподіваних витрат.

7. Використання технологій: цифрова трансформація, шляхом застосування сучасних

технологій для покращення ефективності, автоматизації процесів та взаємодії з клієнтами та аналітика даних: використання аналізу даних для прийняття інформованих стратегічних рішень та прогнозування тенденцій на ринку.

8. Глобалізація реалізується через розгляд можливостей розширення на міжнародні ринки для зменшення залежності від внутрішніх турбулентностей та ефективне управління глобальним ланцюгом постачання.

9. Співпраця та стратегічне партнерство забезпечується, зокрема, через партнерство, а саме, укладання угод з іншими підприємствами для забезпечення доступу до нових ресурсів та технологій та зменшення ризиків та співпрацю з конкурентами щодо розгляду можливостей для співпраці або створення альянсів з конкурентами для вирішення спільних викликів.

Всі ці складові потребують від підприємства ефективного управління ризиками, стратегічного мислення та здатності швидко реагувати на нові можливості та виклики ринку. Врахування цих аспектів допоможе підприємству ефективно адаптуватися до турбулентних ринкових умов і забезпечити стійкий розвиток в невизначеному середовищі.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Розвиток підприємства в турбулентних умовах вимагає системного та комплексного підходу до управління, активної реакції на зміни та постійного вдосконалення. Для підприємства, що працює в умовах турбулентності та динамічних змін зовнішнього середовища, системний безперервний розвиток є одним із основних факторів забезпечення її конкурентоспроможності. Ефективне управління економічним розвитком підприємства дозволяє швидко реагувати на зміни та оптимізує стратегічний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єв, С. О. (2010). Концептуальний підхід до формування системи моніторингу реалізації стратегії стійкого функціонування підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, (32), 163-167.
2. Ареф'єв, С. О., & Поцелуйко, В. А. (2017). Бізнес-процеси підприємства: сутність та класифікація. *Формування ринкових відносин в Україні*, (12), 89-93.
3. Ареф'єва, О. В., & Ареф'єв, С. О. (2017). Методологічні підходи реалізації інноваційного управління розвитком підприємств. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*, 3(6). <http://am.eor.by/index.php/gallery/125-vipusk-3-6-2017>.
4. Ареф'єва, О., Титикало, В., & Ареф'єв, С. (2023). Розвиток підприємства на основі комплексної вартості в контексті цифрового маркетингу. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*, 15(30). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-15\(30\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-07).
5. Афанасьєва, М. А. Концепція сталого розвитку та її корисність для розробки механізму контролю в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6713>.
6. Довгань, Л. Є., Каракаш, Ю. А. (2017). Управління стійким розвитком підприємства в умовах турбулентного середовища. Економічний потенціал сталого розвитку країни: сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ЛЕФ. Ч. 1. 95 с.
7. Кіпа, Д. В. (2014). Визначення впливу зовнішнього середовища на формування конкурентної стратегії підприємства. *Бізнес Інформ*. № 9. С. 322–329.
8. Павленко О.П., Іртищева І.О., Карпенко Г.Ю. (2022). Наукові підходи щодо глобальної турбулентності: особливості виникнення, сучасний стан та перспективи впливу. *Український журнал прикладної економіки*. No 1. С. 230–240.
9. Прохорова, В., & Зайцева, А. (2023). Побудова конфігурації бізнес ідеології новаторського типу в управлінні розвитком підприємств. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*, 17(34). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-10).
10. Прохорова, В., & Мушнікова, С. (2023). Корпоративна культура як домінуюча складова інноваційного розвитку підприємств в умовах макроекономічної нестабільності. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*, 16(32). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-16\(32\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0654-16(32)-07).
11. Раєвнева, О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія Х.: ІНЖЕК, 2006. 496 с.
12. Сімкова, Т. О., & Добробог, А. В. (2018). Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком авіапідприємств. *Бізнес-навігатор*, (6), 123-127.
13. Arefiev, S. O. (2018). Conceptual approach to the formation of adaptive management in the enterprise. *Visnyk KNUTD*, 6, 372-376.
14. Lepeyko, T. I. (2019). Organizational and economic principles of business process reengineering of a modern enterprise. *Ukrains' kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*, 4(1), 143-150.
15. Kyrychenko, S., Ruzhytskyi, A., Tulchynska, S. and Saloid, S. (2021), "Conceptual principles of organization of the system of anti-crisis management of the enterprise", *Agrosvit*, vol. 9-10, pp. 18–23. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.9-10.18

REFERENCES

1. Arefiev, S. O. (2010). Kontseptualnyi pidkhyd do formuvannia systemy monitorynhu realizatsii stratehii stiikoho funktsionuvannia pidprijemstv. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, (32), 163-167.
2. Arefiev, S. O., & Potseluiko, A. A. (2017). Biznes-protsesy pidprijemstva: sutnist ta klasyfikatsiia [Business processes of the enterprise: essence and classification]. *Market Relations Development in Ukraine*, 12, 89-93.
3. Arefieva, O. V., & Arefiev, S. O. (2017). Metodolohichni pidkhody realizatsii innovatsiinoho upravlinnia rozvytkom pidprijemstv. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii «Ekononika»*.
4. Arefieva, O., Tytykalo, V., & Arefiev, S. (2023). Rozvytok pidprijemstva na osnovi kompleksnoi vartosti v konteksti tsyfrovoho marketynhu. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii Ekonomika*, 15(30). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-15\(30\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-07).
5. Afanasieva, M. (2018). Sustainable development concept and its usefulness for development of economic control mechanism in management of enterprise. *Efektivna ekonomika*, 11. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6713>.
6. Dovhan, L. Ye., and Karakash, Yu. A. (2017). Upravlinnia stiikym rozvytkom pidprijemstva v umovakh turbulentsnoho seredovyscha. Ekonomichniyi potentsial staloho rozvytku krainy: suchasnyi stan, tendentsii ta problemy vidtvorennia: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Lviv: LEF. Ch. 1. 95 s.

7. Kipa, D. V. (2014). Vyznachennia vplyvu zovnishnoho seredovyscha na formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstva. *Biznes Inform*, 9, 322–329.
8. Pavlenko, O. P., Irtyshcheva, I. O., Karpenko, H. Iu. (2022). Naukovi pidkhody shchodo hlobalnoi turbulentnosti: osoblyvosti vynyknennia, suchasnyi stan ta perspektyvy vplyvu. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, 1, 230-240.
9. Prokhorova, V., & Zaitseva, A. (2023). Pobudova konfihuratsii biznes ideologii novatorskoho typu v upravlinnia rozvytkom pidpriemstv. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii Ekonomika*, 17(34). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-10).
10. Prokhorova, V., & Mushnykova, S. (2023). Korporatyvna kultura yak dominantna skladova innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii Ekonomika*, 16(32). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-16\(32\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0654-16(32)-07).
11. Raievnjeva, O. V. (2006). Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli. Kh.: INZhEK.
12. Simkova, T. O., & Dobroboh, A. V. (2018). Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy upravlinnia innovatsiinym rozvytkom aviapidpriemstv. *Biznesnavihator*, (6), 123-127.
13. Arefiev, S. O. (2018). Conceptual approach to the formation of adaptive management in the enterprise. *Visnyk KNUVD*, 6, 372-376.
14. Lepeyko, T. I. (2019). Organizational and economic principles of business process reengineering of a modern enterprise. *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*, 4(1), 143-150.
15. Kyrychenko, S., Ruzhytskyi, A., Tulchynska, S. and Saloid, S. (2021). Conceptual principles of organization of the system of anti-crisis management of the enterprise. *Agrosvit*, 9-10, 18-23. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.9-10.18.

Andriy Patlai, PhD student in Economics, National Aviation University, Ukraine

THEORETICAL ASPECTS, COMPONENTS AND CHARACTERISTICS OF ENTERPRISE DEVELOPMENT IN TURBULENT MARKETS

Abstract

Introduction. The development of an enterprise in turbulent markets is a complex and multifaceted process, since such markets are characterised by rapid changes, high degree of uncertainty, competition and instability. Turbulent markets can arise from a variety of factors, such as economic crises, technological changes, political instability or global events.

In today's turbulent environment, enterprises must constantly improve and implement changes to not only survive in the market, but also maintain their competitive advantage. Commercial enterprises should focus on a management strategy that increases the efficiency of the entire system, while paying special attention to resource conservation and environmental protection. Therefore, the implementation of the concept of sustainable development is the most acceptable for a modern enterprise to maintain stable operations and a competitive position in the market.

The purpose of the article is to form a theoretical basis for the development of an enterprise in turbulent conditions, namely, to systematise and generalise approaches to the interpretation of the concept of "economic development of an enterprise", to substantiate the components of ensuring the economic development of an enterprise and to identify the main elements of enterprise development in turbulent markets.

Research methodology. The theoretical and methodological basis of the study are the works of leading domestic and foreign scholars, methodology and systemic principles of conducting comprehensive scientific research. Among the special research methods used in the work are: abstract-logical - to study the development of the problem and summarise the findings; theoretical generalisation - in the process of disclosing the essence of the category "enterprise development"; observation, comparative advantages, economic analysis, clustering and comparison - to study the components, indicators, functions and factors of influence on ensuring the development of an enterprise in conditions of turbulence.

Results. The theoretical basis of enterprise development, characteristics and phenomena of the economic process are studied.

A classification of ensuring the economic development of enterprise has been developed, which includes a system of indicators, features, factors and functions, allowing to make a decision on the possibility of rapid adaptation of the enterprise to changes in the business environment, provided that the needs of potential business entities are taken into account to the greatest extent possible, which guarantees the satisfaction of consumer needs.

The factors of influence on the economic development of enterprise, which are determined by the impact of the scale of their activities and require strategic planning and development of alternative options for behaviour in conditions of uncertainty and turbulence in the enterprise environment, have been identified.

A system of elements of enterprise development with a possible reaction to market turbulence is proposed for use, which will allow timely recognition and development of proactive actions.

Keywords: enterprise development; indicators; factors; components; factors; turbulence; business environment; conditions of uncertainty; flexibility; innovation; strategic positions.

Cite as: Patlai, A. (2023). Theoretical aspects, components and characteristics of enterprise development in turbulent markets. *Economic analysis*, 33 (4), 39-48. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.039>